

Kako su mediji pisali o masovnim ubistvima iz maja 2023:

IZMEĐU REPRESIVNIH MERA I
POTREBA ZA ISCELJENJEM

Sažetak

Ovom analizom obuhvaćeno je 28 tekstova objavljenih u šest dnevnih i nedeljnih medija u Srbiji („Danas“, „Politika“, „NIN“, „Vreme“, „Nedeljnik“, „Radar“) u tri vremenska perioda posle masovnih ubistava 3. i 4. maja 2023: u prvim nedeljama nakon događaja, povodom godišnjice i povodom dvogodišnjice. Cilj analize bio je da se ispita kako su ovi mediji oblikovali javni diskurs o nasilju, merama države i potrebama žrtava i šire zajednice. Analizirani mediji imaju različite uređivačke i političke orijentacije, što omogućava uvid u širi spektar narativa u štampanim medijima.

U analizi je ispitivano da li mediji dominantno preuzimaju zvanični jezik državnih aktera, u kojem se masovna ubistva prikazuju pre svega kao bezbednosna pretnja koja zahteva hitne i stroge mere, ili taj pristup dovode u pitanje i otvaraju prostor za odgovore koji daju prednost podršci neposrednim žrtvama i zajednici, merama za jačanje poverenja i oporavak. Pored toga, analizirani su glavni akteri i njihovi stavovi, ponuđena objašnjenja uzroka masovnih ubistava i primerenost predloženih mera kao odgovora na tragedije.

Nalazi pokazuju da je jezik koji bezrezervno opravdava brze i oštre represivne mere prisutan u malom broju tekstova obuhvaćenih analizom. Isto tako, relativno je malo tekstova koji u prvi plan stavljaju brigu, psihosocijalnu podršku i odgovorno izveštavanje. U većini obrađenih tekstova predložene kaznene mere razmatraju se kroz prizmu njihove opravdanosti, primene i efikasnosti, uz naglašenu potrebu da budu kombinovane sa merama reagovanja na traumu i izgradnje poverenja u školskom okruženju i u društvu.

Mediji najčešće posežu za činjenično utemeljenim osporavanjem isključivo represivnih odgovora. Istovremeno, oni javnosti nude na uvid predloge za formulisanje politika koje povezuju bezbednosne mere i podršku zajednicama pogođenim nasiljem, koje se ne zasnivaju dominantno na represivnom odgovoru.

Ova analiza medijskog diskursa predstavlja jedan od nalaza šireg istraživanja koje sprovodi Centar za istraživanje javnih politika u okviru projekta "Civilni nadzor nad reformom politike kontrole oružja i bezbednosnim narativima u Srbiji", koji je podržala Misija OEBS-a u Srbiji, uz finansijsku podršku Vlade Švedske.

Stavovi izrečeni u analizi pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

Svi pojmovi koji su u analizi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Sadržaj

Sažetak.....	1
Sadržaj.....	2
Uvod	3
Teorijski okvir	4
Metodologija	5
Uzorak	6
Ograničenja analize	7
Rezultati.....	7
1. Bezbednosni okvir u medijskom diskursu.....	7
2. Mešoviti okvir u medijskom diskursu	9
3. Okvir zasnovan na razumevanju traume u medijskom diskursu.....	13
Zaključak.....	15
Literatura.....	16
Aneks 1. Pregled analiziranih medijskih tekstova.....	17

Uvod

Masovna ubistva počinjena 3. i 4. maja 2023. godine u osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar”¹ i selima Malo Orašje i Dubona² duboko su uzdrmala srpsko društvo i izazvala širok spektar reakcija, od uvođenja hitnih bezbednosnih mera i političkih inicijativa, do medijskih interpretacija, javnih rasprava i masovnih protesta. U takvom kontekstu, mediji ne funkcionišu samo kao posrednici u prenošenju informacija, već i kao ključno polje u kojem se oblikuju, legitimišu i osporavaju različiti narativi o uzrocima nasilja, odgovornosti institucija i drugih aktera i prirodi adekvatnog institucionalnog i društvenog odgovora.

Cilj ove analize jeste ispitivanje kako su u srpskom medijskom prostoru konstruisani diskursi o bezbednosti, posebno u vezi sa mladima, reforme politika kontrole oružja i šire institucionalne promene koje su usledile nakon tragedija (vidi boks 1). Poseban akcent stavljen je na odnos između zvaničnih narativa i stavova drugih aktera prisutnih u medijskom diskursu: psihologa, pedagoga, pravnika, predstavnika civilnog društva, roditelja žrtava³ i samih medija, sa idejom da se istraži da li mediji dominantno reprodukuju državne narative ili otvaraju prostor za kritičku refleksiju i alternativne pristupe.

Analiza omogućava uvid u dinamiku između sekuritizujućeg i pristupa zasnovanog na razumevanju traume,⁴ kroz poređenje tematskog fokusa, izbora citiranih aktera, identifikovanih uzroka nasilja i dometa i ograničenja predloženih mera. Kroz uporedno sagledavanje medijskih sadržaja iz različitih vremenskih faza, neposredno nakon događaja, na godišnjicu i dvogodišnjicu masovnih ubistava, ispituje se kako se menjaju dominantni narativi, koji pristupi prevladavaju i kakve implikacije imaju za formulisanje javnih politika u domenu bezbednosti, mentalnog zdravlja i institucionalnog poverenja.

Boks 1. Mere Vlade Srbije nakon masovnih ubistava u maju 2023. godine⁵

Neposredno posle masovnih ubistava u osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ i u selima Malo Orašje i Dubona, Vlada Srbije je najavila obiman paket mera usmeren pre svega na kontrolu posedovanja oružja. Najavljeni su dvogodišnji moratorijum na izdavanje novih dozvola za držanje i nošenje kratkog vatrenog oružja, vanredna revizija već izdatih dozvola i pojačane kontrole vlasnika oružja, uključujući proveru uslova bezbednog smeštaja i onemogućavanje pristupa maloletnicima. Najavljene su izmene Zakona o oružju i municiji radi dodatnog

¹ Masovno ubistvo u Osnovnoj školi „Vladislav Ribnikar“ u Beogradu dogodilo se 3. maja 2023. godine, kada je trinaestogodišnji učenik sedmog razreda hicima iz vatrenog oružja ubio devet učenika i školskog čuvara, a više učenika i nastavnica su ranjeni.

² Masovna ubistva u selima Malo Orašje i Dubona u opštini Mladenovac dogodila su se u noći između 4. i 5. maja 2023. godine, kada je dvadesetjednogodišnji napadač iz automatskog oružja ubio osam osoba, među kojima i maloletnike, a više lica ranio.

³ Svi pojmovi koji su u analizi upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

⁴ Vidi teorijski okvir

⁵ Vlada usvojila niz zaključaka nakon masakra u OŠ „Vladislav Ribnikar”, zvanični vebisajt Vlade Republike Srbije, 4. maj 2023.; Vlada usvojila mere koje su predložene nakon zločina u Mladenovcu, zvanični vebisajt Vlade Republike Srbije, 5. maj 2023

pooštravanja uslova za posedovanje kratkog vatrenog oružja, uvođenje otkupa za lica koja više ne ispunjavaju uslove, uz ciljano smanjenje broja komada kratkog oružja u opticaju za 20 odsto. Najavljeno je i uvođenje redovnih medicinskih, psihijatrijskih i psiholoških provera, kao i testova na psihoaktivne supstance za sve vlasnike oružja i zabranjeno je obavljanje medicinskih pregleda u privatnim zdravstvenim ustanovama. Objavljen je javni poziv za dobrovoljnu predaju ilegalnog oružja bez krivičnih posledica.

U krivičnopravnoj sferi, paket je obuhvatio pripremu izmena Krivičnog zakonika kojima se uvodi posebna odgovornost za lica koja omogućće maloletnicima pristup vatrenom oružju ili ih obučavaju za njegovo korišćenje, kao i pooštravanje kazni za nedozvoljenu proizvodnju, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija. Dodatno, otvoreno je pitanje mogućeg snižavanja starosne granice za krivičnu odgovornost maloletnika sa 14 na 12 godina, uz najavu konsultacija sa evropskim institucijama u pogledu usklađenosti sa međunarodnim standardima.

Treći set mera odnosi se na škole, medije i institucionalne mehanizme prevencije nasilja. Najavljeno je pooštravanje sankcija prema pružaocima medijskih usluga, internet platformama i društvenim mrežama zbog sadržaja koji promovišu nasilje ili mogu štetno uticati na maloletnike. U obrazovnom sistemu, predviđeno je pooštravanje disciplinskih mera prema učenicima koji u školu unose alkohol, drogu, oružje ili druga opasna sredstva, kao i mogućnost uvođenja obaveznih testova na narkotike za starije osnovce i srednjoškolce. Formirana su nova tela, poput Saveta za sprečavanje vršnjačkog nasilja i Radne grupe za bezbednost dece na internetu, sa zadatkom da unaprede koordinaciju škola, socijalnih službi, zdravstvenih ustanova i policije i predlože mere ograničavanja pristupa onlajn sadržajima koji podstiču nasilje ili olakšavaju nabavku oružja i droge.

Teorijski okvir

Teorijski okvir analize zasniva se na kombinaciji dva teorijska pristupa: teorije sekuritizacije i pristupa zasnovanog na razumevanju traume⁶ u kontekstu javnih politika i izveštavanja o masovnom nasilju. U literaturi o sekuritizaciji, masovna ubistva se posmatraju kao događaji koji se predstavljaju kao pretnja opstanku društva, što opravdava uvođenje vanrednih bezbednosnih mera, pooštravanje kazni i širenje ovlašćenja državnih organa. Drugim rečima, događaj se tretira kao pretnja opstanku društva, što se koristi da bi se opravdale izuzetno stroge bezbednosne i kaznene mere. Takav diskurs često koristi ratnu i dehumanizujuću retoriku, naglašava pretnju i hitnost, a odgovornost se pretežno locira u pojedincima (počiniocima, porodici), dok se represivne mere predstavljaju kao jedini mogući odgovor države.

Pristup zasnovan na razumevanju traume polazi od toga da su masovna ubistva pre svega duboko traumatski događaji za preživele, porodice žrtava, školske zajednice i šire društvo. U tom okviru prioritet imaju prepoznavanje i obrada trauma, stvaranje uslova za psihosocijalnu

⁶ U stručnoj literaturi koristi se termin „trauma informisani pristup“. Imajući u vidu da je ova analiza namenjena širem krugu aktera stručni termin je prilagođen duhu srpskog jezika

podršku, zaštita od sekundarne viktimizacije i odgovorno izveštavanje koje ne produbljuje patnju žrtava. Umesto fokusiranja isključivo na nove represivne mere, akcenat je na dugoročnim reformama sistema obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kao i na jačanju poverenja u institucije.

Metodologija

U ovoj analizi pošlo se od sledećeg istraživačkog pitanja: Kako su u medijskom diskursu u Srbiji nakon masovnih ubistava 3. i 4. maja 2023. godine konstruisani narativi o uzrocima nasilja, ulozi države i merama javne politike i u kojoj meri ti narativi reflektuju sekuritizujući ili pristup zasnovan na razumevanju traume?

U analizi su identifikovani dominantni diskurzivni okviri u medijskom izveštavanju o masovnim ubistvima u odabranom uzorku medija; analizirana je zastupljenost i sadržaj sekuritizujućih i pristupa zasnovanog na razumevanju traume u medijskim narativima; ispitivan je odnos između zvaničnog državnog narativa i alternativnih interpretacija prisutnih u medijima; praćena je vremenska dinamika promena u medijskom diskursu kroz tri ključne faze (neposredno nakon događaja, godišnjica i dvogodišnjica) i razmotren uticaj medijskog diskursa na formulisanje i legitimizaciju mera javne politike u oblasti bezbednosti i prevencije nasilja. Analiza se zasniva na kvalitativnom kodiranju sadržaja 28 tekstova objavljenih u domaćim dnevnim i nedeljnim novinama. Analizirani mediji imaju različite uređivačke i političke orijentacije.

Operacionalizacija istraživanja obuhvatila je sledeće korake: definisanje uzorka (odabir medija, vremenskih prozora i kriterijuma isključenja), identifikaciju jedinica analize, izradu kodne šeme, kodiranje i analizu rezultata. Primenjen je kombinovani deduktivno–induktivni pristup: osnovne kategorije (dominantni okvir, akteri, uzroci) definisane su na osnovu teorijskog okvira, dok su potkategorije razvijane tokom analize na osnovu empirijskog materijala.

Dominantni okvir označava da li tekst pretežno koristi bezbednosni okvir, pristup zasnovan na razumevanju traume ili mešoviti okvir. Bezbednosni okvir koristi se kao radna oznaka za tekstove u kojima je fokus na merama kontrole, kaznenoj politici i institucionalnim odgovorima. Bezbednosni okvir može, ali ne mora, da uključuje elemente sekuritizacije. Okvir pristupa zasnovanog na razumevanju traume označava tekstove u kojima su u centru žrtve, zajednica, podrška i prevencija, dok mešoviti okvir obuhvata tekstove u kojima su elementi bezbednosnog okvira i okvira zasnovanog na razumevanju trauma istovremeno prisutni i/ili suprotstavljeni. Prisustvo elemenata sekuritizujuće retorike (egzistencijalna pretnja, vanredne mere, ratni jezik) ispitivano je u tekstovima koji pripadaju svim navedenim grupama.

Akteri (političari, stručnjaci, roditelji, organizacije civilnog društva i drugi) beleženi su prema tipu, načinu prisustva (direktno citirani, pomenuti) i izraženom stavu. To je omogućilo da se sagleda čiji glasovi dominiraju u medijskom prostoru. Uzroci masovnih ubistava grupisani su u skladu sa teorijskim okvirom, u četiri kategorije: institucionalni neuspeh, društveno–moralni slom, normalizacija nasilja i individualna patologija. Takođe je beleženo da li tekstovi eksplicitno povezuju uzroke sa javnim politikama ili ih samo implicitno sugerišu.

Kodiranje je sprovedeno manuelno, uz mogućnost višedimenzionalnog kodiranja tekstova koji kombinuju više kategorija. Ovakav obim korpusa uobičajen je za detaljnu kvalitativnu analizu medijskog diskursa.

Uzorak

U periodu posle masovnih ubistava u maju 2023. godine, domaći mediji objavili su na stotine tekstova koji se na različite načine osvrću na događaje, posledice i reakcije javnosti i institucija. Taj obimni korpus uključuje vesti, komentare, intervjuje, saopštenja, izveštaje sa protesta i zvanične izjave. Za potrebe ove analize postavljena su selekciona ograničenja radi očuvanja kvaliteta analize i dosledne primene analitičkog okvira. Iz uzorka su isključeni tekstovi kraći od 400 reči, agencijske vesti bez autorskog komentara, tekstovi u kojima se citira mišljenje samo jedne osobe ili prenose saopštenja institucija, kao i tekstovi u kojima se masovna ubistva samo usputno pominju (na primer, izveštaji sa događaja gde je održan minut ćutanja). Fokus je stavljen na duže članke, komentare i analize koji se bave društvenim, političkim i bezbednosnim aspektima nasilja. Takođe, iz uzorka su isključeni tabloidi (Informer, Kurir, Alo i drugi) koje, prema analizi Saveta za štampu, karakteriše senzacionalistički pristup, stigmatizacija učinilaca i retraumatizacija žrtava.⁷

U uzorak je uključeno 28 tekstova iz dnevnih i nedeljnih novina u Srbiji, koji su javno dostupni na veb sajtovima ovih medija. U uzorku dominiraju dnevni listovi: analizirano je 10 tekstova iz lista „Danas“ i 8 iz „Politike“, dok su iz nedeljnika zastupljeni „Nedeljnik“ (2 teksta), „Vreme“ (3 teksta), „NIN“ (3 teksta) i „Radar“ (2 teksta). Detaljan pregled svih analiziranih tekstova dat je u Aneksu 1.

Tekstovi su raspoređeni u tri ključne vremenske faze: neposredno nakon događaja, godišnjica i dvogodišnjica. Prvi period obuhvata 20 tekstova objavljenih između 3. maja i 12. juna 2023. godine i omogućava analizu ranih narativa u fazi obrade traume i prvih institucionalnih reakcija. Godišnjica (4 teksta) predstavlja simbolički i društveno značajan trenutak kada mediji objavljuju retrospektivne tekstove i procene efekata preduzetih mera. Dvogodišnji odmak (4 teksta) pruža prostor za analizu dugoročnog pomaka u javnom i političkom diskursu, kao i uvid u to da li se nastavlja tematizovanje bezbednosnih i pristupa zasnovanog na razumevanju traume ili oni bivaju potisnuti drugim narativima.

Svaki tekst analiziran je kao samostalna jedinica, ali je interpretacija rezultata uključivala njihovu kontekstualizaciju u svetlu dominantnih političkih narativa. Oni su analizirani na osnovu agencijskih izveštaja, saopštenja i javnih obraćanja državnih zvaničnika objavljenih na njihovim zvaničnim veb sajtovima.⁸ Dodatno, u izvođenju zaključaka, ovi nalazi su, metodom triangulacije, upoređeni sa zasebnom analizom izjava zvaničnika u kojoj je primenjen isti teorijski okvir.⁹

⁷ Savet za štampu. Studija slučaja: *Izveštavanje o masovnim ubistvima u OOŠ "Vladislav Ribnikar", Malom Orašju i Duboni.*

⁸ Ukupno je analizirano 12 takvih unosa

⁹ Ova analiza je deo predloga javne politike koji sumira sve nalaze u istraživanju i daje preporuke

Ograničenja analize

Radijski i televizijski sadržaji nisu se našli u ovoj analizi jer su verzije dostupne na sajtovima ovih medija bile informativno oskudne, a sveobuhvatna analiza dužih audio-vizuelnih formata prevazilazi resurse i vremenski okvir ovog projekta. Isključivanjem tabloida i audiovizuelnih sadržaja iz uzorka, nije analiziran segment medijskog prostora koji oblikuje stavove značajnog dela javnosti što ograničava mogućnost generalizacije nalaza. Imajući u vidu da nalazi Saveta za štampu pokazuju da su upravo tabloidi najkonzistentnije reprodukovali sekuritizujuće obrasce fokusirajući se na identitet i psihopatologiju počinitelaca, objavljivanje šokantnih detalja i pozive na drastične kazne, često uz kršenje pravila o zaštiti maloletnika, može se zaključiti da je javnost već dobila uvid u ovaj segment medijskog spektra i da ova analiza predstavlja važnu dopunu u stvaranju zaokružene slike o ulozi medija kao sekuritizujućih aktera.

Rezultati

Od 28 analiziranih tekstova, 23 teksta pominju bezbednosne mere koje je država uvela posle dva masovna ubistva. Deset tekstova dominantno pripada bezbednosnom okviru, 14 tekstova kombinuje bezbednosne i elemente pristupa zasnovanog na razumevanju traume, dok u četiri teksta dominira pristup zasnovan na razumevanju traume.

Tekstovi sa dominantno bezbednosnim sadržajem objavljeni su u prvih 40 dana, dok su tekstovi koji kombinuju ove okvire prisutni u sva tri posmatrana perioda, a okvir zasnovan na razumevanju traume prisutan je u ranoj fazi i na godišnjicu.

1. Bezbednosni okvir u medijskom diskursu

Tekstovi u ovom segmentu fokusiraju se ekskluzivno na mere kontrole oružja, krivičnu odgovornost maloletnika i represivne intervencije kao odgovor na tragediju.

Samo dva teksta koriste sekuritizujući okvir koji legitimiše hitne vanredne mere, još dva teksta implicitno podržavaju ovakve poteze države, dok preostalih šest tekstova kritički preispituje predložene mere, analizira njihovu opravdanost i citira stručnjake koji upozoravaju na potencijalne rizike ovakvog odgovora. Ovakva podela ukazuje da su mediji, pored reprodukcije dominantnog zvaničnog sekuritizujućeg diskursa kroz prenošenje izjava zvaničnika, saopštenja državnih institucija i podastiranja razloga za opravdanost predloženih hitnih represivnih intervencija, otvorili prostor za diskusiju o njihovoj opravdanosti.

Identifikovane su tri dominantne pod teme: (1) reprodukcija sekuritizujućeg diskursa, (2) kritika logike kontrole legalnog posedovanja oružja, i (3) kritika pooštavanja kazni kao dominantnog odgovora na nasilje.

1.1 Podtema 1: Reprodukcija sekuritizujućeg diskursa

Dva teksta objavljena u „Politici“ u prvim danima nakon tragedije reprodukuju sekuritizujući diskurs kroz strukturu koja legitimiše mere koje su predložili državni organi kao neophodan odgovor na egzistencijalnu pretnju. Ovi tekstovi prenose iskaze građana koji zahtevaju

pooštavanja kazni i snižavanje granice krivične odgovornosti, uz eksternalizaciju odgovornosti („prelivanje zapadnog sistema vrednosti“, „neoliberalni kapitalizam“) i označavanje počinioca kao „monstruma“. Koriste emotivnu dramatizaciju („Menjanjem zakona ili menjanjem svih nas?“) i konstrukciju „zločin bez kazne“, funkcionišući kao nekritički prenos sekuritizujućeg narativa koji naglašava spoljašnje pretnje, individualnu patologiju počinilaca i hitnost represivnih mera, bez alternativnih perspektiva.

„Politika“ objavljuje i tri teksta koji komentarišu mere države (T3, T15, T17) od kojih jedan, u formi informativnog izveštaja o toku istrage, implicitno podržava hitne mere kroz selekciju tema i odsustvo refleksije o širem društvenom kontekstu. Tekstovi o airsoftu¹⁰ i o komparativnim primerima masovnih ubistava maloletnika širom sveta otvaraju diskusiju o pravnim prazninama i granicama krivične odgovornosti, ali snižavanje starosne granice za maloletne počinioce tretiraju kao legitimnu temu debate, bez nuđenja jasnih alternativnih pristupa.

1.2 Podtema 2: Kritika logike kontrole oružja

Četiri teksta objavljena u „Danasu“, „Nedeljniku“ i „Vremenu“ kritički preispituju mere kontrole oružja pozivanjem na empirijske podatke (T8, T9, T18, T11). „Danas“ konsultuje eksperte iz civilnog sektora koji upozoravaju da su postojeći zakoni adekvatni ali selektivno primenjavani, izražavaju bojazan da se u atmosferi traume mogu širiti autoritarna ovlašćenja („kad su svi istraumarani ovakvim događajem, može svašta da prođe“), i premeštaju fokus na dugoročnije sistemske intervencije u oblasti mentalnog zdravlja. „Nedeljnik“ i „Vreme“ fokusiraju se na posedovanje nelegalnog oružja kao centralni problem: većina krivičnih dela počinjena je oružjem iz nelegalnih izvora, što empirijski osporava tezu da je kontrola legalnog oružja primarna preventivna intervencija. „Vreme“ sistematski pokazuje neutemeljenost predloženih mera (testiranje na narkotike „nije relevantno s obzirom na uredan toksikološki nalaz počinioca“, zabrana nasilnih sadržaja dolazi od „institucija koje su i same proizvođači takvih sadržaja“) i dokumentuje „istorijski neuspeh u razoružanju nakon ratova 1990-ih“.

Zajednički obrazac u ovim tekstovima je empirijsko osporavanje koje pokazuje da predložene mere ne adresiraju stvarne uzroke problema (nelegalno oružje, korupcija, selektivna primena zakona), već imaju pretežno simbolički karakter i stvaraju privid delovanja bez jasnih sistemskih efekata.

1.3 Podtema 3: Kritika pooštavanja kazni na osnovu empirijskih podataka

Tekst objavljen u „NIN“-u fokusira se na ispitivanje logike pooštavanja kazni, pokazujući da istorijski podaci osporavaju efikasnost represivnih mera kao preventivne strategije (T13). „NIN“ analizira podatke koji pokazuju da je „u Srbiji od 2000. godine više puta pooštavana kaznena politika, ali da je istovremeno povećavan broj učinilaca“, čime se osporava centralni argument sekuritizujućeg diskursa da će strože kazne delovati preventivno. Tekst identifikuje i pravne praznine koje omogućavaju maloletnicima pristup simulacijama nasilja bez

¹⁰ Airsoft je rekreativna vojnotaktička igra u kojoj učesnici koriste replike vatrenog oružja a koju je, prema nalazima istrage, maloletni počinitelj trenirao sa ocem

institucionalnog nadzora, sugerišući, kao i „Politika“, da problem nije u nedostatku represivnih mera već u nepostojanju adekvatne regulacije specifičnih aktivnosti koje mogu doprineti normalizaciji nasilja.

1.4 Obrasci u tematizaciji bezbednosnog okvira

Analiza deset tekstova koji su dominantno usmereni na bezbednosne mere pokazuje da većina njih implicitno ili eksplicitno osporava logiku hitnih vanrednih mera pozivajući se na statističke podatke, stručne glasove i identifikaciju sistemskih problema, dok manjina reprodukuje sekuritizujući okvir ili ga uzima kao legitimnu osnovu za debatu.

Tekstovi strukturno daju primat stručnjacima koji upozoravaju na rizike, empirijski osporavaju logiku mera, identifikuju sistemske probleme i predlažu alternative. Kada su politički akteri prisutni, to je dominantno kroz građanske zahteve („Politika“) ili kao predmet kritike („Danas“, „NIN“).

U osporavanju državnog diskursa mediji se oslanjaju na podatke. Ovakav empirijski oslonac omogućava tekstovima da kritički osvetle sekuritizujuće narative ne kao alternativni politički stav, već kao činjenično zasnovanu kritiku mera koje nisu utemeljene na podacima. U većini tekstova se fokus konzistentno pomera sa tehničkih bezbednosnih mera (broj dozvola, visina kazni) ka sistemskim problemima – selektivna primena zakona, korupcija u institucijama, nelegalno oružje, pravne praznine, istorijski neuspeh sprovođenja mera. Time se sugerše da masovna ubistva ne legitimišu potrebu za još strožom kontrolom, već ukazuju na to da postojeći sistemi ne funkcionišu zbog korupcije, privilegija i izostanka sprovođenja zakona.

Činjenica da su svi bezbednosni tekstovi objavljeni u prvih 40 dana ukazuje na vremensku dinamiku medijskog diskursa: bezbednosne mere tematizuju se dominantno u fazi neposredne reakcije na tragediju i najavljene državne mere, dok kasnije (godišnjica, dvogodišnjica) fokus prelazi na evaluaciju implementacije mera, sistemske propuste i podršku žrtvama.

2. Mešoviti okvir u medijskom diskursu

Analiza je obuhvatila 14 tekstova sa mešovitim sadržajem, objavljenih u sva tri posmatrana perioda. Mešoviti tekstovi kombinuju bezbednosne aspekte sa sadržajima koji u prvi plan stavljaju iskustvo traume ili sa širom društveno-političkom kritikom sistema.

Identifikovano je pet dominantnih podtema koje se prepliću kroz tekstove, pri čemu različiti tekstovi akcentuju različite aspekte zavisno od vremenskog perioda i medija: (1) kritika represivnih mera i debate o krivičnoj odgovornosti maloletnika, (2) jaz između najavljenih i sprovedenih mera, (3) sistem privilegija i zataškavanje odgovornosti, (4) društvene posledice sekuritizacije i političkog upravljanja krizom, i (5) sistemsko odsustvo organizovane podrške žrtvama.

Podteme predstavljaju analitičke dimenzije, a ne međusobno isključive kategorije. Zbog toga se pojedini tekstovi pojavljuju u više podtema, dok je ukupno analizirano 14 jedinstvenih tekstova sa mešovitim okvirom izdvojeno za analizu.

2.1 Podtema 1: Kritika represivnih mera i debate o krivičnoj odgovornosti maloletnika

Dva teksta objavljena neposredno nakon tragedija fokusiraju se na najavu snižavanja starosne granice krivične odgovornosti sa 14 na 12 godina i pojačano prisustvo policije u školama (T5, T14). „Politika“ konstatuje da „zločini maloletnika postaju sve svirepiji“ i da pojedina profesionalna udruženja podržavaju inicijativu, ali dominantan prostor zauzimaju stručni glasovi koji problematizuju ovu logiku: neurološka i razvojna psihologija dokumentuje da deca tek u starijim godinama dostižu zrelost potrebnu za krivičnu odgovornost, a međunarodni standardi, posebno preporuke UN Komiteta za prava deteta, sugerišu podizanje, a ne snižavanje starosne granice. „Danas“ polazi od zvanične statistike koja pokazuje da su krivične prijave protiv maloletnika u poslednjoj deceniji u padu, čime osporava tezu da zbog jednog primera treba sniziti granicu odgovornosti. Sagovornici ukazuju da „ishitrene izmene zakona ne rešavaju društveni problem“ i da „ne postoje nikakve procedure za počinioce dela koji su mlađi od 14 godina“, sugerišući potrebu za multisektorskim pristupom.

U trećem tekstu, pojačano prisustvo policije u školama tematizuje se kao „kratkoročna mera koja donosi osećaj sigurnosti“, ali koja „ne daje odgovor na dublje uzroke nasilja“ (T1). Učenici aktivisti, nastavnici i roditeljska udruženja ocenjuju da policija može „sprečiti incident u datom trenutku, ali ne deluje preventivno niti gradi zdravu školsku klimu“. Ukazuje se na paradoks: država najavljuje prijem 1200 policajaca i formira saveta za sprečavanje vršnjačkog nasilja, dok istovremeno izostaju konkretni koraci ka zapošljavanju psihologa i pedagoga.

Zajednički obrazac ovih tekstova je strategija suprotstavljanja dva tipa autoriteta: zvanični politički diskurs koji legitimiše hitne represivne mere suočava se sa stručnim konsenzusom koji upozorava na neurološke, razvojne i pravne razloge za opreznost, te na sistemske praznine koje predložene mere ne adresiraju. Tekstovi ne negiraju potrebu za odgovorom, već premeštaju fokus sa individualne krivične odgovornosti na institucionalnu odgovornost za prevenciju.

2.2 Podtema 2: Jaz između najavljenih i sprovedenih mera

Tri teksta objavljena u „Radaru“, „Nedeljniku“ i „NIN“-u, na godišnjicu odnosno dvogodišnjicu masovnih zločina, sistematski dokumentuju jaz između najavljenih i sprovedenih mera (T23, T21, T22). „Nedeljnik“ navodi da plan o policajcima u svim školama nije ostvaren, zakonske izmene o streljanama nisu stupile na snagu, Savet za sprečavanje vršnjačkog nasilja i Radna grupa za bezbednost na internetu imaju simboličnu ulogu, testiranje na narkotike nije realizovano, a inicijativa roditelja žrtava za uvođenje roditeljske krivične odgovornosti odbijena je bez obrazloženja. Dodatno, klubovi za obuku dece sa oružjem i dalje su aktivni. „NIN“ ocenjuje da su predložene mere „po prirodi stvari prevashodno represivne“, ali da „ne postižu suštinske efekte prevencije“, već „najviše postignu efekat delimičnog umirenja

javnosti“, dok se kompleksan događaj svodi „samo na jedan, manje bitan aspekt“, što predstavlja „zmenu teza“. „Radar“ dijagnostikuje „uporno zaobilaznje odgovornosti“ i dokumentuje improvizovanu podršku žrtvama (odlaganje izgradnje Memorijalnog centra, memorijali u Duboni i Malom Orašju „napravljeni na privatnu inicijativu“, nejednakost u tretmanu žrtava), te izostanak nacionalne komisije koja bi omogućila „uvid u odgovornost svih aktera“.

Zajednički obrazac koji ovi mediji primenjuju je sistematska analiza jaza između političkih najava i stvarno sprovedenih mera, pri čemu mnoge ključne odluke ostaju nedovršene, simbolične ili neprimenjene. Tekstovi pomeraju fokus sa „strožih mera“ ka dubljim strukturnim problemima, pokazujući da trenutni pristup pre proizvodi privid delovanja nego stvarnu prevenciju.

2.3 Podtema 3: Sistem privilegija i zataškavanje odgovornosti

Tri teksta fokusiraju se na otkrivanje sistemskog zataškavanja ranijih incidenata i privilegovanog tretmana osumnjičenih. U slučaju Dubone i Malog Orašja, „Danas“ i „Radar“ dokumentuju višestruke prekršaje počinioca koji su ostali bez posledica: napadi na službeno lice, napadi motornom testerom i nožem, tuče, remećenje javnog reda i ubijanje pasa (T19, T23). Tekstovi otkrivaju da je oružje „oduvek bilo pri ruci“ i da su se „po kućama nagomilavalo puške, bombe, raketni bacači“ bez reakcije vlasti. Prisutan je i narativ o sekuritizaciji kao spektaklu: proglašenje ovog masovnog ubistva terorističkim aktom i slanje 600 policajaca i helikoptera koji nisu pronašli počinioca, već je to uradio taksista. Tekst iz „Nedeljnika“ vraća se na slučaj „Ribnikara“, na propuste u adresiranju psihičkih problema počinioca koje su roditelji „ignorirali“, dok „sistem nije reagovao“, i identifikuje pravne praznine koje dopuštaju maloletnicima pristup „klubovima za obuku specijalnih jedinica“ gde se vežba simulacija borbenih situacija (T21).

Zajednički obrazac u ovim tekstovima je otkrivanje sistema nedodirljivosti koji je u slučaju počinioca iz Dubone i Malog Orašja operisao kroz veze sa vojskom, korupciju i selektivnu primenu zakona, čime se uspostavlja veza između privilegija i tragedije. U tekstovima se ne tvrdi da su privilegije jedini uzrok, već da je institucionalni neuspeh da se reaguje na višestruke signale bio omogućen sistemom u kojem određeni akteri nisu bili podložni zakonu.

2.4 Podtema 4: Društvene posledice sekuritizacije i političkog upravljanja krizom

Tri teksta analiziraju kako su sekuritizujuće akcije države uticale na stanje u društvu, pri čemu dominira dijagnoza kolektivne traume i normalizacije nasilja. Dnevni list „Danas“ kritikuje privođenje „na desetine dece i tinejdžera“ zbog objava na društvenim mrežama, uz najavu da će „i najmanje preteća poruka biti proverena do kraja“ (T24). Advokati ovu praksu karakterišu kao „represiju vlasti koja želi da prikrije nesposobnost policije“, dok stručnjaci iz oblasti mentalnog zdravlja upozoravaju da razgovor u policiji može biti „traumatičan“. Kao uzrok problema navodi se „politička nesposobnost da se bavimo konkretnim i suptilnim problemima“ i slabosti tužilaštva. Predložene alternative obuhvataju školske vaspitne mehanizme umesto policijske intervencije.

Tekst iz „NIN“-a konstatuje da se „društvo nije resetovalo nakon tragedije“ i da srpska zajednica „ispunjava sve kriterijume“ posttraumatskog stresnog poremećaja (T22). Građani „imaju doživljaj da nisu zaštićeni“, „ne mogu da veruju stručnim službama“, „strahuju od svakog koraka“, što se opisuje kao „život u kvalifikovanoj pretnji“ koji „oduzima mnogo energije“. Tekstovi dokumentuju konflikt oko memorijalnog centra gde je „deo roditelja zahtevao rušenje zgrade“ škole dok su „roditelji druge dece bili izričito protiv“, što ukazuje na potrebu za participativnim pristupom. „Vreme“ i „Nedeljnik“ analiziraju reakcije vlasti (moratorijum, policija u školama, javni performansi o smrtnoj kazni) u kontekstu nastavljenog nasilja i izostanka strukturnih promena.

Zaključak tekstova je da se hitne mere pre svega pojavljuju kao verbalni čin koji zamenjuje sistemski odgovor na nasilje: uzroci nisu adresirani, već su mere pojačale atmosferu straha i nepoverenja.

2.5 Podtema 5: Sistemsko odsustvo organizovane podrške žrtvama

Četiri teksta dokumentuju improvizovanu i neadekvatnu podršku žrtvama, pri čemu dominira narativ o zameni institucionalne brige improvizacijom i nejednakosti u tretmanu zavisno od geografske lokacije i medijske vidljivosti. „Radar“ ukazuje na institucionalne propuste: podrška deci iz OŠ „Vladislav Ribnikar“ sprovedena je „na svoju ruku, ali uz saglasnost Ministarstva zdravlja“, uz odsustvo podrške roditeljima žrtava i nejednak tretman žrtava – „Ribnikar“ dobija nacionalnu pažnju i planiranje memorijalnog centra, dok su žrtve iz Dubone i Malog Orašja marginalizovane i prepuštene lokalnoj zajednici (T26). „NIN“ se fokusira na sudske postupke kao prostor za artikulaciju traume i dugotrajnost postupaka bez odgovora na pitanje „zašto je došlo do ovakve tragedije?“ (T25). „Danas“ dokumentuje sistemske propuste: od početne odsutnosti jasnih smernica, preko „improvizovanih školskih praksi i 'lova na veštice““, do „konfuznih, netransparentnih odluka o prekidu nastave i sudbini školske zgrade“ (T12). List citira sagovornike koji ocenjuju da je uloga Ministarstva prosvete „reaktivna i neusklađena, sa kadrovskim potresima i odlukama iza zatvorenih vrata“, što „produbljuje nepoverenje i polarizaciju među roditeljima“.

Zajednički obrazac u ovim tekstovima jeste kritika odsustva sistemske institucionalne podrške i ukazivanje na strukturne nejednakosti u tretmanu žrtava, pri čemu se fokus pomera sa simboličkih gestova države ka potrebi za dugoročnom, organizovanom podrškom zajednicama pogođenim nasiljem.

2.6. Promene u tematskom fokusu kroz vreme

U prvih 40 dana u analiziranim tekstovima dominira kritika represivnih mera i analiza društvenih posledica sekuritizujućeg pristupa u odgovoru na masovna ubistva; mediji reaguju na hitne mere i njihove neposredne efekte. Na godišnjicu i dvogodišnjicu dominira evaluacija najavljenih i sprovedenih mera, te dokumentovanje odsustva organizovane podrške žrtvama. Ova progresija ukazuje na premeštanje fokusa sa neposrednih reakcija na donete mere ka dugoročnoj evaluaciji njihovih efekata.

U tekstovima sa mešovitim okvirom dominiraju glasovi žrtava i njihovih porodica. Roditelji artikulišu traumu, kritikuju sistemske propuste i dokumentuju improvizacije u sprovođenju mera, kroz svoje iskustvo. Stručnjaci se pojavljuju kao dijagnostičari društvenog stanja (posttraumatski stresni poremećaj, eskalacija nasilja, razvojna psihologija), dok je prisustvo političkih aktera u tekstovima posredno. Oni su predmet kritike.

Tekstovi balansiraju između komemorativno-restorativnog (humanizacija žrtava, empatija, solidarnost) i analitičko-kritičkog (otkrivanje sistemskih propusta, evaluacija mera, osporavanje zvaničnih narativa). Ova kombinacija omogućava da se trauma istovremeno prizna i politizuje: ukazuje se na emocionalnu težinu tragedije i strukturne propuste koji su je omogućili: selektivnu primenu zakona (privilegovane porodice, višestruki prekršaji bez posledica), odsustvo preventivnih kapaciteta (škole i socijalne službe nisu prepoznale probleme), improvizaciju umesto sistemske brige (muzikoterapija „na svoju ruku“), i politizaciju odgovora (radne grupe kao „krizni menadžment“ umesto prevencije). Individualna patologija počinitelaca se ne negira, ali se konzistentno kontekstualizuje kroz pitanje zašto institucije nisu reagovala na signale koji su prethodili masovnim ubistvima. Ovakav pristup preispituje sekuritizujući narativ koji se fokusira na individualnu patologiju počinitelaca.

3. Okvir zasnovan na razumevanju traume u medijskom diskursu

Analiza je obuhvatila četiri teksta sa sadržajima koji u prvi plan stavljaju traumatska iskustva, objavljena u prvih 40 dana nakon tragedija i na godišnjicu (dva u „Politici“ i dva u „Danasu“). U ovim tekstovima je naglasak na potrebi za psihosocijalnom podrškom, emocionalnom obradom masovnih zločina i zaštitom od sekundarne viktimizacije.

Dominantna strategija nije osporavanje političkih mera već afirmacija brige kao centralnog odgovora kroz konkretne protokole podrške, pozive na edukaciju, liste resursa i kritiku odsustva institucionalne strukture koja bi omogućila dugotrajnu pomoć.

Identifikovane su tri dominantne podteme: (1) zajedništvo, emocionalna obrada i razgovor kao odgovor na traumu, (2) poziv na odgovorno izveštavanje i zaštitu od sekundarne viktimizacije, i (3) kritika odsustva sistemske strukture za psihološku podršku.

3.1 Podtema 1: Zajedništvo, emocionalna obrada i razgovor kao odgovor na traumu

„Politika“ pristupa tragediji kroz naglasak na kolektivnu emocionalnu obradu i potrebu za razgovorom koji nadilazi kratke forme (T2). Dokumentuje se da su učenici i nastavnici „dolazili pred OŠ 'Vladislav Ribnikar' da zapale sveće i ostave cveće“, a zabrinuti roditelji inicirali su vanredne sastanke „jer je tema preteška i osetljiva, a neizbežna“. Citira se procena da je „mnogo više od jednog školskog časa bilo potrebno za razgovor“, čime se trauma suprotstavlja administrativnoj rutini. Drugi tekst u „Politici“, objavljen povodom godišnjice, fokusira se na komemorativne rituale i proces zajedničkog osmišljavanja memorijalnog centra, naglašavajući da je dugoročni oporavak zajednice nerazdvojan od otvorenog razgovora i ravnopravnog uključivanja različitih aktera (T20).

3.2 Podtema 2: Poziv na odgovorno izveštavanje i zaštitu od sekundarne viktimizacije

„Danas“ artikuliše potrebu za etikom izveštavanja koja prepoznaje potencijal medija da proizvedu dodatnu štetu (T6). List citira Odeljenje za psihologiju Filozofskog fakulteta koje upozorava da „razumeju ljudsku potrebu da se teški događaji brzo objasne“, ali naglašava da „u ovom trenutku nema dovoljno informacija... da bi psiholozi donosili zaključke o uzrocima“. Poziva se na suzdržanost od preranog izvođenja zaključaka, jer „iznošenje neutemeljenih pretpostavki neminovno dovodi do okrivljavanja i sukoba u javnom prostoru“. Sugerise se da je onima koji su neposredno pogođeni potrebno „da vide da je okruženje bezbedno i dobronamerno i da u njemu imaju vreme, prostor i dodatnu podršku“. Apel se upućuje novinarima da „izveštavaju u skladu sa Kodeksom novinara Srbije“, čime se odgovorno izveštavanje pozicionira ne kao cenzura već kao primena profesionalnih normi. UNICEF poziva medije da se suzdrže od deljenja fotografija i video snimaka, naglašavajući da vizuelna cirkulacija traume može dodatno povrediti decu i porodice žrtava.

3.3 Podtema 3: Kritika odsustva systemske strukture za psihološku podršku

„Danas“ dokumentuje da je Srbija od 2002. do 2014. imala funkcionalan sistem timova za psihološke krizne intervencije, sa jasno definisanim protokolima i priručnikom kao praktičnim vodičem za postupanje u kriznim situacijama (T6). List navodi seriju aktivnosti koje su bile osmišljene za reagovanje u kriznim situacijama i podrazumevale koordinisanu institucionalnu intervenciju na više nivoa, od neposredne podrške traumatizovanima do strukturiranog povratka u normalu. U tekstu se konstatuje da je to iskustvo pokazalo da je moguće uspostaviti održive protokole, ali da su oni u trenutku tragedija bili demontirani ili van funkcije, što je dodatno produbilo jaz između potrebe za podrškom i realno dostupnih resursa.

3.4 Obrasci u tematizaciji okvira zasnovanog na razumevanju trauma

Analiza ovog korpusa tekstova otkriva nekoliko ključnih obrazaca koji ga strukturno razlikuju od bezbednosnog i mešovitog okvira. Pristup zasnovan na razumevanju traume ne osporava potrebu za bezbednosnim merama već ukazuje na potrebu uspostavljanja drugačije hijerarhije prioriteta. Razumevanje, razgovor, zajedništvo i emocionalna obrada pozicioniraju se kao primarne preventivne strategije, dok se bezbednosne mere predstavljaju kao dodatne.

U tekstovima dominiraju stručni glasovi: psiholozi, akademske institucije, međunarodne organizacije, profesionalna udruženja, nastavnici i učenici. Ova inverzija uobičajene hijerarhije autoriteta pozicionira stručno znanje kao primaran okvir za odgovor na traumu.

Pristup zasnovan na razumevanju traume konzistentno artikuliše svest da svaki javni govor o tragediji može dodatno štetiti. Pozivi na odgovorno izveštavanje, suzdržanost od brzih objašnjenja, zaštitu identiteta jesu forme preventivne etike koja prepoznaje da mediji i javni diskurs nisu neutralni već mogu biti agensi sekundarne viktimizacije.

Za razliku od sekuritizujućeg okvira koji u prvi plan stavlja individualne patologije („monstrum“, „bolesna porodica“), pristup zasnovan na razumevanju traume polazi od toga

da je čitava zajednica traumatizovana – učenici koji su preživeli, nastavnici, roditelji, šira školska zajednica, čak i oni koji nisu bili direktno prisutni ali su izloženi medijskim sadržajima. Ova kolektivizacija traume legitimiše potrebu za širokom i koordinisanom podrškom, ne samo fokusiranim intervencijama prema direktnim žrtvama.

Ovi tekstovi ne nude političke analize sekuritizujućih mera niti dokumentuju sistemske propuste (kao mešoviti okvir), već grade alternativni okvir razumevanja u kojem je centralno pitanje ne „kako sprečiti sledeći napad“ već „kako podržati zajednicu u oporavku i izgraditi kapacitete za prepoznavanje i odgovor na krize pre nego što eskaliraju“. Ovaj okvir ostaje marginalan u kvantitativnom smislu, ali artikuliše kvalitativno drugačiju logiku koja premešta fokus sa pretnje i kontrole na brigu i oporavak.

Zaključak

Analiza bezbednosnog, mešovitog i okvira zasnovanog na razumevanju traume pokazuje da se u posmatranom uzorku paralelno pojavljuju sadržaji koji tretiraju bezbednosne odgovore i odgovore na traumu, pri čemu strogo sekuritizujući diskurs zauzima manjinski, ali simbolički vidljiv deo korpusa. U ranoj fazi nakon događaja dominiraju bezbednosni i u manjoj meri sekuritizujući narativi, dok se tokom vremena fokus pomera ka preispitivanju efekata mera, razotkrivanju sistemskih propusta, vidljivosti trauma i odsustva sistemske podrške zajednicama pogođenim nasiljem. Pristup zasnovan na razumevanju traume prisutan je u malom broju tekstova, ali artikuliše kvalitativno drugačiju logiku odgovora zasnovanu na brizi, psihosocijalnoj podršci i odgovornom izveštavanju.

Nalazi potvrđuju da mediji iz analiziranog uzorka ne deluju pretežno kao sekuritizujući akteri u smislu Kopenhaške škole, već češće kao prostori u kojima se sekuritizujući zahtevi problematizuju, preispituju i ograničavaju. Istovremeno, pristup zasnovan na razumevanju traume ostaje normativno legitiman, ali diskurzivno marginalan, što ukazuje na postojanje strukturne neravnoteže između bezbednosnih i restorativnih odgovora u javnom prostoru. Dominacija mešovitog okvira sugeriše da medijski diskurs proizvodi parcijalnu korekciju državnih narativa, ali ne dovodi do njihove suštinske transformacije u pravcu javnih politika zasnovanih na razumevanju trauma.

Za donosiocce odluka ovi nalazi su važni jer pokazuju da deo medija iz analiziranog uzorka stvara prostor za argumentovanu, na podacima zasnovanu diskusiju o politikama koje povezuju bezbednost, mentalno zdravlje i podršku zajednicama, umesto oslanjanja isključivo na hitne represivne odgovore.

Literatura

1. Buzan, Barry, Ole Wæver i Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998.
2. Bowen, Elizabeth A., & Nadine Shaanta Murshid. "Trauma-Informed Social Policy: A Conceptual Framework for Policy Analysis and Advocacy." *American Journal of Public Health* 106, br. 2 (2016): 223–229.
3. Hurka, Steffen, & Kerstin Nebel. "Framing and Policy Change After Shooting Rampages: A Comparative Analysis of Discourse Networks." *Journal of European Public Policy* 20, br. 3 (2013): 1–20.
4. Nurmi, Johanna. "Making Sense of School Shootings: Comparing Local Narratives of Solidarity and Conflict in Finland." *Traumatology* 20, br. 3 (2014): 1–15.
5. Nurmi, Johanna, Pekka Räsänen & Atte Oksanen. "The Norm of Solidarity: Experiencing Negative Aspects of Community Life After a School-Shooting Tragedy." *Journal of Social Work* 12, br. 3 (2012): 300–319.
6. Anisin, Alexei. *Mass Shootings in Central and Eastern Europe*. Cham: Palgrave Macmillan, 2022.
7. Savet za štampu. Studija slučaja: *Izveštavanje o masovnim ubistvima u OOŠ "Vladislav Ribnikar", Malom Orašju i Duboni*. Beograd: Savet za štampu, 2023. (savetzastampu.rs)
8. Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) i Udruženje novinara Srbije (UNS). *Kodeks novinara Srbije*. Beograd, poslednja izmena izdanja.
9. Odeljenje za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. *Saopštenje povodom masovnih ubistava u Srbiji u maju 2023. godine*. Beograd, 2023.
10. UNICEF Srbija. *Preporuke medijima za izveštavanje o događajima koji uključuju decu i masovno nasilje*. Beograd, 2023.

Aneks 1. Pregled analiziranih medijskih tekstova

Ova tabela daje pregled svih 28 analiziranih tekstova, sa osnovnim podacima o mediju, periodu objave i dominantnom okviru, kao i opisom ključnih aktera i kratkim opisom teme. Tabela služi kao dopunski dokazni materijal uz kvalitativnu analizu u glavnom tekstu, i omogućava uvid u to kako se različiti mediji i tekstovi raspoređuju unutar bezbednosnog, mešovitog i okvira zasnovanog na razumevanju traume.

ID	Medij	Peri od	Naslov	Dominantni okvir	Opis teksta	Akteri
T4	Politika	2023	„Građani zahtevaju strože zakone i veće kazne“	Bezbednosni	Tekst o građanskim zahtevima za pooštavanje kazni i jačanje policijske kontrole posle ubistava.	građani, politički akteri, predstavnici MUP-a
T5	Politika	2023	"Ima li država rešenje za dečji kriminal?"	Mešoviti	Analiza dečjeg kriminaliteta i predloga za snižavanje starosne granice krivične odgovornosti.	pravni stručnjaci, psiholozi, predstavnici državnih organa
T6	Danas	2023	"Srbija je imala timove za psihološke krizne intervencije u školama: Ko i zašto ih je ukinuo?"	Trauma	Podsećanje na nekadašnji sistem kriznih timova i izgubljene kapacitete za psihološku podršku.	psiholozi, stručnjaci za javno zdravlje, predstavnici ministarstava
T7	Danas	2023	"Deca sve glasnija, ali ih niko ne čuje: Ko brine o bezbednosti i vaspitanju dece?"	Mešoviti	Tekst o nevidljivim potrebama dece za podrškom i zanemarivanju njihovog glasa u javnim politikama.	učenici, nastavnici, psiholozi, predstavnici civilnog društva
T8	Danas	2023	„Razoružavanje nacije: Nove mere – populistička odluka ili preka potreba?“	Bezbednosni	Analiza kampanje razoružanja i novih mera kontrole oružja kao populističkog odgovora bez strukturnih efekata.	stručnjaci za bezbednost, aktivisti, državni zvaničnici
T9	Danas	2023	"Ubija pištolj, ali ubija i glava: Sagovornici Danasa o potencijalnom ishodu najavljenih mera razoružanja"	Bezbednosni	Kritičko preispitivanje veze između oružja, društvenog nasilja i odgovornosti institucija.	stručnjaci za bezbednost, sociolozi, predstavnici MUP-a
T10	Vreme	2023	"Dokle smo došli"	Mešoviti	Komentar o političkoj odgovornosti, atmosferi nasilja i propagandi nakon masovnih ubistava.	politički lideri, mediji, građani
T11	Vreme	2023	"Srbija u ogledalu tragedije"	Bezbednosni	Šira analiza društvenog stanja Srbije u ogledalu tragedija i državnih reakcija.	politički akteri, stručnjaci, građani
T12	Danas	2023	"Šta je sve pošlo po zlu za đake i roditelje u Srbiji posle tragedije u „Ribnikaru“?"	Mešoviti	Tekst o iskustvima đaka i roditelja, institucionalnim propustima i improvizovanoj podršci u školama.	roditelji, učenici, nastavnici, predstavnici škole
T13	NIN	2023	"NIN saznaje: Za više od pet godina počinjeno 7.724 dela iz oblasti krijumčarenja i nedozvoljene proizvodnje, držanja, nošenja i prometa oružja"	Bezbednosni	Analiza statistike krivičnih dela sa oružjem i ograničene efikasnosti pooštrenih kazni.	pravni stručnjaci, analitičari kriminaliteta, MUP

T14	Danas	2023	"Besmisleno je zbog jednog zločina kriviti celu generaciju": Šta kažu zvanični podaci o maloletnim počinocima krivičnih dela posle tragedije u „Ribnikaru“	Mešoviti	Tekst o kolektivizaciji krivice i granicama društvene odgovornosti nakon pojedinačnog zločina.	sociolozi, pravnici, javni intelektualci
T15	Politika	2023	Ubica naučio da puca trenirajući "airsoft"	Bezbednosni	Izveštaj o airsoftu i regulaciji streljana, sa fokusom na pravne praznine i nadzor.	instruktori airsofta, pravni stručnjaci, MUP
T16	Politika	2023	Društvo žedno pravde pred zločinom bez kazne	Bezbednosni	Komentar o osećaju nepravde i društvenoj potrazi za krivičnom satisfakcijom u slučaju 'zločina bez kazne'.	građani, pravnici, predstavnici pravosuđa
T17	Politika	2023	Svirepost bez lične karte	Bezbednosni	Analiza brutalnosti zločina i medijskih narativa o identitetu i motivima počinoca.	novinari, stručnjaci za bezbednost, psihijatri
T18	Nedeljnik	2023	U zemlji oružja, suza i straha (pdf) Nedeljnik	Bezbednosni	Reportaža o Srbiji kao 'zemlji oružja, suza i straha' i o nasleđu ratova i naoružavanja.	građani, stručnjaci za bezbednost, sociolozi
T19	Danas	2024	"Godišnjica masovnog ubistva u Malom Orašju i Duboni: Mesta gde je ugašena mladost"	Mešoviti	Tekst o obeležavanju godišnjice u Malom Orašju i Duboni i borbi porodica za sećanje i pravdu.	roditelji i porodice žrtava, lokalni zvaničnici, građani
T20	Politika	2024	"OBELEŽENA GODIŠNJIKA MASOVNOG UBISTVA U „RIBNIKARU“ – Dan kada je sve stalo"	Trauma	Reportaža o obeležavanju godišnjice u 'Ribnikaru' i procesima tugovanja i sećanja zajednice.	roditelji žrtava, učenici, nastavnici, članovi multidisciplinarnog tima
T21	Nedeljnik	2025	Dve godine od zločina u OŠ Vladislav Ribnikar:	Mešoviti	Tekst o dvogodišnjici zločina i stanju reformi, podrške žrtvama i društvenih podela.	roditelji, stručnjaci, predstavnici institucija
T22	NIN	2025	"Nismo se resetovali nakon „Ribnikara“, Dubone i Malog Orašja: Dve godine od najtežih zločina u istoriji Srbije"	Mešoviti	Analitički tekst o dugotrajnoj kolektivnoj traumi i osećaju da se društvo nije 'resetovalo' posle tragedija.	psiholozi, sociolozi, građani
T23	Radar	2025	"Dvogodišnjica od tragedija u beogradskoj OŠ „Vladislav Ribnikar“, Duboni i Malom Orašju: Mrtva tačka na ubistva"	Mešoviti	Tekst o dvogodišnjoj bilanci državnih mera i njihovim ograničenim efektima na bezbednost i poverenje.	stručnjaci, predstavnici institucija, roditelji
T24	Danas	2023	"Da li je privođenje dece zbog objava na društvenim mrežama posle tragedije u „Ribnikaru“ opravdano i kako to utiče na njih?"	Mešoviti	Analiza privođenja dece zbog objava na mrežama i posledica represivnih reakcija na mlade.	advokati, stručnjaci za prava deteta, policija
T25	NIN	2025	"Sudska hronologija slučaja 'Ribnikar': Krivični, pet parničnih postupaka i jedno pitanje bez odgovora"	Mešoviti	Hronologija sudskog postupka u slučaju 'Ribnikar' i iskustava roditelja u potrazi za istinom.	roditelji žrtava, advokati, pravosudni organi

T26	Radar	2024	"Doživotna bol umesto doživotnog zatvora"	Mešoviti	Komentar o suprotstavljenim zahtevima za doživotnim zatvorom i potrebama žrtava za priznanjem bola.	roditelji žrtava, pravnici, javni intelektualci
T27	Vreme	2024	"Posledice dva masovna ubistva: Tragedije koje nisu promenile Srbiju"	Mešoviti	Analiza dugoročnih posledica dva masovna ubistva na društvo, politiku i bezbednosne politike.	stručnjaci, politički akteri, građani
T28	Danas	2023	Kako smo došli dotle da đak ponese pištolj u školu i puca u drugove i drugarice: Psiholozi o slučaju u OŠ „Vladislav Ribnikar“	Trauma	Tekst o faktorima koji su omogućili da učenik donese pištolj u školu i propustima sistema.	psiholozi, nastavnici, stručnjaci za bezbednost, institucije

